

Fostele închisori politice, un patrimoniu (prea) recent¹

Cătălina Bulborea

Universitatea de Arhitectură și Urbanism
„Ion Mincu”, București
catalina.bulborea@gmail.com

Cuvinte cheie

patrimoniu construit
comunism
tipuri de clădiri
stereotip
criterii de clasare

Rezumat

Felul în care este evaluată arhitectura perioadei comuniste se găsește încă într-o zonă de dileme, confuzii și contradicții. Pe de o parte, această producție arhitecturală a fost uriașă, cea mai mare din istoria României, marcând definitiv imaginea orașelor și a teritoriului; pe de altă parte aprecierea ei este confuză, dominată de stereotipuri și prejudecăți atât în mediile profesionale, cât și în opinia publică. Cu atât mai plină de incertitudini este privirea asupra arhitecturii perioadei din perspectivă patrimonială, unde nici vârsta ei recentă și nici starea de degradare în care se află nu invită la o eventuală protecție.

Căutând să treacă tipurile generice de clădiri și schimbările lor formale prin cele patru criterii care pot duce la protecție, articolul susține necesitatea unui program național de cercetare critică a acestei moșteniri construite a cărei pondere nu poate fi ignorată.

Dileme.

Evaluarea din perspectiva patrimonială a arhitecturii 1945–1989

Keywords

built heritage
Communism
types of buildings
stereotype
listing criteria

Abstract (EN)

The way we evaluate the architecture of the communist period is problematic, dominated by confusions and contradictions; it is all the more problematic since it is not sufficiently researched. Or, on the one hand, this architectural production is huge, the largest of all Romania history, and definitely marks the image of our cities and territories, and our lives too; on the other hand, its appreciation is still disoriented, subject to stereotypes and various prejudices inside the professional milieus and in the public opinion as well. To look at this architecture from the patrimonial perspective seems even more disputable, as far as neither its recent age nor its present condition of maintenance invite to a potential protection as historic heritage.

This paper is a tentative to examine the generic building types of that period (housing architecture; industrial buildings; health, educational, tourist, commercial facilities; administrative buildings) and their moments of formal development (the after-WW2 Modernism; the Real-So period; the socialist Modernism; Ceaușescu's neo-Stalinism) under the four criteria of evaluation that the Romanian Heritage Act (L 422/2001) provides for the protection of historic monuments (age; architectural, artistic and urban value; uniqueness/frequency; memorial-symbolic value).

Though schematic and certainly too superficial, this overview argues for the necessity of a national research programme, supposed to critically analyse the architecture of the communist period, its present status and use, and to discern between what could be protected and what might remain only in the architectural histories. Such programme would help the future decisions concerning this heritage that is impossible to ignore and represent a valuable base for more responsible urban and territorial strategies of development that we expect.

¹ Textul are la bază o comunicare susținută în 2013 în cadrul Congresului Național privind protejerea, reabilitarea și valorificarea patrimoniului arhitectural, urban și peisagistic „De la arhitectură la patrimoniu construit...și mai departe” de la Sinaia..

² Vezi rezultatele sondajului INSCOP „Barometrul – Adevărul despre România” – Percepții asupra regimului comunist: <http://www.inscop.ro/decembrie-2013-perceptii-asupra-regimului-comunist/>.

³ Textul tratatului, cunoscut și ca „Pactul de neagresiune ruso-german” sau „Pactul Stalin-Hitler”, se poate consulta la: http://www.lituanus.org/1989/89_1_03.htm. Vezi și http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/ce-s-semnat-infa-mul-pact-ribbentrop-molotov.

⁴ Marius Oprea în postfață la Andrei Muraru, (coord.), Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945–1967), Polirom, Iași, 2008, p. 537.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Vezi Directiva NKVD din 2 iunie 1947, art. 40: „Trebuie ca reprezentanții opoziției politice să fie închiși. Se va încerca prin toate mijloacele racolarea acelor opozanți care se bucură de stima populației băștinașe. Dacă nu cedează, trebuie compromiși prin campanie de denigrare. Înainte ca ei să se întipărească în conștiința maselor, trebuie lichidați prin așa numite «întâmplări neprevăzute» sau închiși sub acuzația de crimă de drept comun. Numai în cazuri cu totul speciale se admit procese politice, care vor fi ținute sub acuzația de «întâmplări neprevăzute», în <http://romania-rusia.info/DirectiveleNKVD.asp>

Închisoarea politică este un loc al memoriei care și-a căpătat relativ recent apartenența la patrimoniul cultural. Atât de recent se pare, încât, cu excepția Memorialului de la Sighet, în cei 30 de ani trecuți din 1989 nu s-a reușit muzealizarea niciunei alte foste închisori. Deși nici până astăzi societatea românească nu și-a revenit de pe urma pierderii elitelor sale intelectuale și morale, exterminate în mod programatic în închisorile și lagărele de muncă din anii 1950–1960, nivelul de interes al publicului față de această temă este surprinzător de scăzut.

Generațiile foarte tinere cresc fără a mai afla ce s-a întâmplat în acei ani. Între timp, foștii deținuți politici mor unul câte unul, iar locurile lor de suferință au aproape aceeași soartă: sunt exilate din memoria unei societăți care nu poate sau nu vrea să-și amintească trecutul recent. Câteva dintre fostele închisori se vizitează prin amabilitatea paznicului sau a instituțiilor care le au în grijă, cu „ghizi” ad-hoc care repovestesc fragmente din amintirile altora. Covârșitoarea lor majoritate are nevoie de intervenții de consolidare și de restaurare, dar intervențiile se lasă așteptate. Lent, odată cu tencuielile care se scorojesc de prea mult soare sau prea multă umezeală, memoria acestor locuri moare în fiecare zi câte puțin.

Catalogat adesea ca truism și plasat în consecință pe raftul (cam prăfuit) cu aforisme și cugetări, faptul că istoria este cheia înțelegerii prezentului și viitorului unui popor este rareori utilizat ca instrument la nivel individual de către așa-numitul „român mediu”—termen utilizat de unii sociologi. Personaj ipotetic, schematizare improprie a milioane de indivizi diferiți, românul „statistic” are totuși câteva trăsături bine definite: emite cotidian judecăți la adresa politicienilor și a celorlalți concetățeni, de obicei cu umor, se pricepe la politică la fel de bine ca la fotbal, medicină și multe altele, își idealizează trecutul istoric, evaluează pesimist viitorul național și în general trăiește o variantă personală a istoriei, căreia îi sunt comune confuziile, judecățile eronate și ignoranța².

Deși e o cheie esențială pentru înțelegerea prezentului și a viitorului nostru, stratul istoric recent al epocii comuniste nu a fost încă înțeles și asimilat la scara întregii societăți românești. În afara istoricilor și, surprinzător, a cineaștilor, care par să nu poată părăsi zona tematică a vieții domestice sub comunism, memoria celor patru decenii și jumătate de comunism mai răzbate în cotidian doar în comentarii cu tentă socio-economică („înainte era mai bine, pentru că...”), respectiv politică („și asta a turnat la Securitate”). Pentru generațiile foarte tinere, cărora de multe ori le lipsesc până și reperele istorice elementare ale acestei perioade, cei 45 de ani aproape că nu există.

După semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov³ la 23 august 1939, asentimentul Occidentului pentru intrarea României în sfera de influență sovietică avea să fie consfințit de Conferința de la Ialta. Prin falsificarea de către comuniști a rezultatelor alegerilor din 1946 a fost instaurat un regim ce a schimbat fața României pentru totdeauna. În anii următori regimul și-a consolidat puterea prin înlăturarea tuturor opozanților, fie ei activi sau doar potențiali, într-un proces ale cărui etape și reguli erau dictate de la Moscova.

Arestările începute în primăvara anului următor și continuate într-un ritm acerb vreme de peste cincisprezece ani au umplut închisorile cu oameni condamnați pe motive politice, care variau de la simple discuții cu subiect politic până la rezistență armată în munți. Apartenența la un alt partid politic decât P.M.R. sau la anumite categorii sociale sau profesionale erau suficiente pentru primirea de ani grei de pedeapsă, ispășiți în condiții inumane în închisori, lagăre de internare sau colonii de muncă. Scopul întregului demers era „distrugerea morală a dușmanilor de clasă”⁴ și anihilarea rezistenței la „impunerea unei societăți de tip nou”⁵—în fapt, regimul impus din afara țării⁶.

În anumite perioade, penitenciarele au funcționat în regim de specializare pe categorii de deținuți: studenți la Pitești, membri ai partidelor politice istorice la Aiud și la Râmnicu-Sărat, legionari la Aiud, Râmnicu-Sărat și Jilava, preoți catolici la Sighet, militari la Aiud și Jilava, demnitari la Sighet etc. Foștii lideri politici, capabili să organizeze o rezistență națională în caz de evadare, au fost închiși în penitenciare de maximă securitate (Botoșani, Galați, Sighet, Râmnicu-Sărat), situate în apropierea frontierei cu Uniunea Sovietică. În caz de urgență, deținuții puteau fi evacuați în teritoriul sovietic pe liniile ferate cu ecartament lat, rusesc, care ajungeau

⁷ Romulus Rusan, „Geografia și cronologia Gulagului românesc”, în „Breviar pentru procesul comunismului”, http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=344:geografia-si-cronologia-gulagului-romanesc&catid=47:breviar-pentru-procesul-comunismului&Itemid=154&lang=ro

⁸ Andrei Muraru, (coord.), *op. cit.*, p. 353.

⁹ Vezi „Recensământul populației concentraționale din România în anii 1945–1989”, proiect interdisciplinar de istorie-sociologie-statistică desfășurat de Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului, condus de Romulus Rusan, în cadrul căruia se studiază 93.000 de fișe matricole penale ale unor deținuți politici. Conform rezultatelor parțiale, publicate la http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=363&Itemid=153&lang=ro, prin Jilava au trecut 36.1% din totalul deținuților politici, prin Gherla 20.3% și prin Aiud 16.2%. Și Institutul de Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc desfășoară un proiect similar: http://www.iiccr.ro/index.html/fise_detinuti_politici/fise_matricole_penale_detinuti_politici/?lang=ro§ion=fise_detinuti_politici/fise_matricole_penale_detinuti_politici

¹⁰ Andrei Muraru, (coord.), *op. cit.*, p. 20.

¹¹ *Ibidem.*

¹² Conform Raportului final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, p.212, în anii 1980, în penitenciarele Aiud și Poarta-Albă erau închiși deținuți politici. Vezi și cazul inginerului Gheorghe Ursu, arestat în 1985 și decedat în urma bătăilor primite în arest: http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=955%3Agheorghe-ursu&catid=60%3Adin-marea-de-amar&Itemid=1&lang=ro

¹³ Romulus Rusan, „Geografia și cronologia Gulagului românesc”, în *Breviar pentru procesul comunismului*, http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=344%3Ageografia-si-cronologia-gulagului-romanesc&catid=47%3Abreviar-pentru-procesul-comunismului&Itemid=154&lang=ro

¹⁴ Vezi și *Raport final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, pp. 174–176.

¹⁵ Pentru localizarea lor, vezi hărțile din Sala 5 a Memorialului de la Sighet, realizate de Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului: http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=112%3Asala-hartilor&catid=40%3Aparter&Itemid=1&lang=ro

¹⁶ Cod L.M.I. MM-II-m-A-04675.

¹⁷ Clasat ca ansamblu istoric în 2009, cod L.M.I. AG-IV-a-A-20951, cu componentele AG-IV-m-A-20951.01 - Pavilionul administrativ și AG-IV-m-A-20951.02 - Pavilionul deținuți—camera 4 spital.

¹⁸ Cod L.M.I. BZ-II-m-B-02462.

¹⁹ Clasat în 2012, cod L.M.I. IF-II-m-A-21037.

²⁰ Site-ul Memorialului Victimelor Comunismului și Rezistenței: http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=ro Vezi și *Raport final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, p. 639.

până la frontieră⁷. Penitenciarele mari de la Aiud și Gherla, construite inițial de habsburgi ca penitenciare regionale la sfârșitul secolului al XVIII-lea, precum și Fortul 13 Jilava, construit la sfârșitul secolului XIX ca unul dintre cele 18 forturi ale centurii fortificate a Bucureștiului, au concentrat în perioadele de maximă aglomerare mii de oameni. Prin Jilava, folosită ca penitenciar de tranzit și de triere a deținuților politici⁸, mai mult de o treime din ei a trecut cel puțin o dată⁹.

Perioadele de apogeu ale arestărilor politice, dar și de acutizare a terorii din închisori, au fost între 1949 și 1953, respectiv 1958 și 1960¹⁰. Fiecare dintre acești ani a fost marcat de un eveniment politic intern sau extern, semnificativ pentru noul regim politic: în 1948 și în 1949 au fost înființate principalele organe de represiune (Securitatea, respectiv Miliția), în 1953 a survenit moartea lui Stalin, motiv pentru cinci ani de ușoară relaxare politică, până în 1958, când trupele rusești s-au retras din țară. În mod paradoxal, acest eveniment nu a adus cu sine o scădere în intensitate a reprimării, ci dimpotrivă, Gheorghe Gheorghiu-Dej fiind preocupat să-și asigure controlul țării în absența tancurilor rusești. După 1960, când Gheorghiu-Dej începuse să se distanțeze de Moscova, teroarea a început să scadă în intensitate și în următorii patru ani au fost emise mai multe decrete de grațiere prin care deținuții politici au fost eliberați masiv¹¹. Deși 1964 figurează ca ultimul an de detenție a „contrarevoluționarilor”, cum erau denumiți deținuții politici în epocă, arestări politice s-au operat până în 1989¹², dar la scară mult mai mică.

Cei cincisprezece ani de teroare și-au atins scopul: societatea românească a fost decapitată de toate elitele sale: intelectuale, militare, politice, economice, profesionale, dar mai ales morale. Intelectual, ofițer, preot, politician, industriaș, student sau țăran, oricine a fost perceput ca opozant al regimului impus de sovietici a fost fie ucis, fie închis într-un penitenciar, într-un lagăr de muncă forțată sau într-un azil psihiatric. Mulți alții au fost deportați sau strămutați. Se estimează că un număr cuprins între 500.000 și 2.000.000¹³ de persoane au fost victime ale represiunii.

Cei rămași în afara universului concentraționar au fost supuși prin frică, devenită instrument de control social¹⁴. Mulți nu vorbeau despre represiune de frică pentru ce li s-ar fi putut întâmpla lor sau familiilor, iar alții, pur și simplu ca să uite ceea ce li se întâmplase deja. Poate că motivul pentru care nici astăzi nu se vorbește despre acea perioadă își are rădăcinile în frica de atunci, care, insinuată adânc, a blocat pentru totdeauna anumite sinapse.

Această amnezie generalizată la nivel de popor, asimilabilă comportamentului unui individ care își neagă trauma prin uitare, ar trebui să facă subiectul unei cercetări pluridisciplinare care să aducă la lumină cauzele psiho-sociale, poate chiar și de altă natură, ale acestei boli a uitării de care nu par să sufere toate popoarele care au experimentat același regim.

Din perspectivă patrimonială, drama acestei uitări cvasi-generale se traduce în pericolul pierderii patrimoniului construit asociat acestei perioade, ceea ce ar consolida drumul spre uitare. Memoria imaterială e fragilă și are mai mereu nevoie de suport material și de interpretare pentru a putea ajunge la conștiința contemporanilor. Cea mai vulnerabilă categorie de patrimoniu construit asociat perioadei comuniste, dar și cea mai puternică din punctul de vedere al semnificației, este cu siguranță cea a fostelor închisori politice.

Din peste 230 de locuri de detenție și peste 100 de locuri de anchetă¹⁵, la 24 de ani de la schimbarea de regim, există un singur memorial al represiunii comuniste—cel de la Sighet. Între timp, multe dintre aceste locuri și-au pierdut identitatea de loc al suferinței deținuților politici și au redevenit mănăstiri, castele sau banale aresturi pe lângă tribunale orașenești. Altele continuă să fie închisori active, câteva au dispărut. Văcăreștiul, Uranus și Ocele-Mari au fost demolate, coloniile de muncă forțată de la Canal, din Balta Brăilei sau din Deltă au fost dezafectate și au fost acoperite de vegetație. Dintre penitenciare, doar patru au fost clasate datorită valorii lor memoriale de închisori politice din perioada comunistă: Sighet¹⁶, Pitești¹⁷, Râmnicu-Sărat¹⁸ și Fortul 13 Jilava¹⁹.

La inițiativa Fundației „Academia Civică”, închisoarea din Sighet a fost transformată în 1995 în primul Memorial al Victimelor Comunismului din lume, declarat în 1997 „ansamblu de interes național”²⁰. Închisoarea de la Pitești, deși clasată ca ansamblu istoric, este grav afectată de extinderi,

²¹ Vezi <http://www.memorialulramnicusarat.ro/> și http://www.iicr.ro/ro/proiecte/proiecte_muzeale

²² Protocol de colaborare între Institutul Național al Patrimoniului și Administrația Națională a Penitenciarelor din subordinea Ministerului Justiției: <http://www.cultura.ro/articol/474>

²³ Stephane Courtois: „Putem să citim cărți de istorie, putem citi cărțile lui Marius Oprea sau ale lui Dennis Deleant, putem citi cărțile martorilor, ale actorilor, ale celor care au fost închiși, torturați, supuși la muncă forțată. Dar totul rămâne abstract, rămâne o poveste. Când ești în închisoare, într-o celulă transformată în muzeu, ai o senzație cu totul specială (...). Acolo lucrurile capătă un alt sens, ai înțelegerea concretă, directă, așa spune aproape afectivă a ceea ce s-a putut petrece acolo.”, din conferința „La ce folosește istoria în postcomunism. Rolul Memorialului de la Sighet și al Școlii de Vară”, ținută la 6 iulie 2003, la sediul Fundației „Academia Civică” din București, disponibilă online la http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=357%3Astephane-courtois-la-ce-foloseste-istoria-in-postcomunism-rolul-memorialului-de-la-sighet-si-al-scolii-de-vara&catid=47%3Abreviar-pentru-procesul-comunismului&Itemid=154&lang=ro

²⁴ Conform declarației domnului Octav Bjoza, președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici, făcute cu ocazia unei vizite organizate de Fundația Română pentru Democrație la Fortul 13 Jilava, în data de 8.02.2013.

²⁵ Vezi și Alexandru Mihalcea, „Drama foștilor deținuți politici. Între indiferența autorităților și «ieșirea din sistem»”, în Revista 22 din 08.05.2013: <http://www.revista22.ro/drama-foștilor-detinuti-politici-ntre-indiferenta-autoritatilor-si-iesirea-din-sistem-25625.html>

²⁶ Site-ul Memorialului Victimelor Comunismului și Rezistenței: http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=ro

renovări și utilizări improprii. Râmnicu-Sărat și Fortul 13 Jilava așteaptă lucrări de conservare și transformarea în memoriale. Între timp sunt vizitabile în condiții speciale, Râmnicu-Sărat aflându-se sub tutela Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc²¹, iar fortul aflându-se în incinta Penitenciarului Jilava și făcând obiectul unui parteneriat între Administrația Națională a Penitenciarelor și Institutul Național al Patrimoniului²² în vederea transformării în memorial.

Starea de semi-abandon în care se află le potențează la maximum expresivitatea de spații ale suferinței, în primul rând datorită autenticității materiei istorice, dar și asocierii facile între imaginea suprafețelor decrepite și tipul de memorie a locului, percepută ca având o puternică încărcătură negativă. La modul ideal, ar trebui păstrate așa cum se găsesc azi, însă timpul le produce un dublu deserviciu: pe de o parte o pierdere de substanță materială, prin procesul natural de degradare, pe de altă parte o pierdere de semnificație, care devine tot mai ermetică pentru generațiile noi. În acest context, o intervenție de maximă delicatețe, atât din punctul de vedere al conservării, cât și al interpretării, pare să fie soluția ideală pentru a păstra memoria acestor locuri.

Despre trecut află de la oameni, din cărți sau din monumente²³. După o vreme, cei care au cunoscut trecutul mor—din 78.000²⁴ de foști deținuți politici în viață în 1990, astăzi trăiesc mai puțin de 3000²⁵. Cărțile lor de memorii, majoritatea publicate în primii ani de după 1989 de edituri minore, în tiraje mici, sunt greu de găsit în biblioteci și sunt rareori disponibile pe internet. Nerecunoscute și neprotejate ca monumente, locurile memoriei se dizolvă încet în anonim, copleșite de vegetație, de zăgrăveli noi sau de buldozere. În fața ipostazei amenințătoare de „om fără memorie, om nou cu creierul spălat, care nu trebuie să-și amintească nici ce a fost, nici ce a avut, nici ce a făcut înainte de comunism”²⁶, suntem datori față de cei care au suferit și au murit în închisori, față de generațiile viitoare și față de noi înșine să cunoaștem și să protejăm un patrimoniu fragil, să-l păstrăm pentru când vom avea puterea de a-l înțelege.

În tabelul A sunt prezentate 31 de închisori, cu perioada și etapele de construire, funcțiunile inițiale, ulterioare și utilizarea actuală, categoriile de deținuți și gradul de protecție (clasate sau nu ca monumente istorice). Informațiile din tabel sunt extrase preponderent din „Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945 – 1967)”, volum colectiv editat de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, coordonat de Andrei Muraru și apărut la Iași în 2008.

În anexa B este prezentat un tabel de sinteză care distinge patru tipuri majore de închisori și un subtip, clasificate după dimensiuni/capacitate, modul de utilizare și funcțiunea lor inițială: închisori regionale mari, construite de administrația habsburgică în secolul al XVIII-lea, închisori regionale mici (de obicei specializate pe categorii de deținuți politici), construite preponderent la sfârșitul secolului al XIX-lea—cu subcategoria „închisori-tip”, închisorile noi (la momentul instaurării regimului), construite în anii 1930 – 1940 ai secolului XX, respectiv construcții istorice edificate în diverse perioade, transformate sau utilizate temporar ca închisori încă din secolul al XIX-lea și care, ulterior încetării utilizării ca închisori politice, au primit funcțiuni noi sau au revenit la cele mai vechi. Un aspect interesant și pozitiv derivat din această analiză este faptul că pentru trei dintre cele patru categorii de închisori există măcar câte una clasată ca monument, singura categorie nereprezentată fiind cea a închisorilor mari regionale - Aiud și Gherla. Chiar dacă ele funcționează în continuare ca penitenciare active, valoarea lor memorială uriașă, cumulată cu valoarea istorică de construcții de secol XVIII, precum și cu cea arhitecturală, ar îndreptăți o clasare în Lista Monumentelor Istorice.

Numele închisorii Județul Cod L.M.I.	Datarea construcției Etapă de construcție	Funcțiune inițială Funcțiuni ulterioare	Utilizarea ca închisoare politică. Categoriile de deținuți. Categoriile închisorii*	Utilizarea actuală a construcției
1. Aiud Alba	1786, 1889–92, sec. XX – corpul principal în „T” 1881–82 Zarca	Penitenciar	Membri ai partidelor politice democratice, legionari, „criminali de război”**, ofițeri, polițiști, jandarmi, clerici Categ. I (alături de Jilava și Gherla) DP până în 1989	Penitenciar (regim de maximă siguranță)
2. Alba-Iulia Alba	1907	Penitenciar	1908–44 DC+DP 1919–25 DP comuniști 1943–45 DP legionari Pen. tranzit și teritorial Categ. III	?
3. Arad Arad	Înc. sec. XX, simultan cu Palatul de Justiție	Penitenciar	B+F+m	Penitenciar
4. Bacău Bacău	Mutată în 1885 1973–74 anexe 2006 extindere	Construcții militare	DC, călugări catolici nr. redus DP Categ. III	Penitenciar pentru minori și tineri
5. Botoșani Botoșani	Mutată în 1957 în cazarmile construite în 1899 ? Pavilion nou	Cazărmi	Membri P.N.Ț., P.N.L., P.N.C., P.S.D.I., luptători din rezistență, preoți Tranzit, B+F, categ. III	Penitenciar în pavilion nou, cel de la 1899 fiind demolat
6. Brașov Brașov	1902 1953 desființată	Penitenciar	„Depozit”*** al Securității Exterminare prin regim dur, execuții 1950 Reeducare	?
7. Brăila Brăila	1845 1871 extindere 1905 refăcută 1956–58 reparații	Penitenciar	În 1962 trece din categ. III în categ. I prin cumulare cu alte penitenciare din zonă	Penitenciar
8. Buzău Buzău	1885–86 Reparații 1908	Penitenciar	Închisoare de tranzit, de maximă securitate, Categ. III	Demolată?
9. Caransebeș Caraș-Severin	1911–13	Penitenciar	1941 DC+spioni 1942–43 DP legionari 1948–55 DP Categ. II	Penitenciar (regim de maximă siguranță)
10. Cluj Cluj	1900–04, simultan cu Tribunalul	Penitenciar	Cluj Principal II Cluj Minori III	?
11. Craiova Dolj	1894–97 sec. XX anexe	Penitenciar-tip (identic cu Galați) În 1907 sunt închiși țărani din regiune participanți la răscoală	–1944 DP comuniști 1947–DP membrii P.N.Ț. Maniu, legionari, luptători din rezistență 1948–52 „depozit” al Securității 1950–țărani opozați ai colectivizării 1959–trece în categ. I prin comasare	Penitenciar de Minori și Tineri
12. Dumbrăveni Sibiu	1909, simultan cu Tribunalul 1942 zidurile înconjurătoare 1963 anexe	Penitenciar	1935–42 DP femei 1947–50 DP legionari 1955–67 DP femei Categ. III	?
13. Făgăraș Brașov Clasată BV-II-a-A-11687	sec. XIII-XVII – cetate	Cetate, centru administrativ și militar 1689 garnizoană 1960 penitenciarul este desființat la cererea Consiliului Popular pentru a proteja Cetatea	1950–60 polițiști, membri S.S.I.**** Categ. II	În 1960 este amenajat Muzeul Țării Făgărașului, azi Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, fost deținut politic
14. Focșani Vrancea	Înc. sec. XIX, construit din inițiativă privată 1900 ziduri înconjurătoare 1940 refăcut după cutremur	Penitenciar-tip După 1945 – lagăr pentru prizonierii de război germani	1946–49 se face verificarea și trierea prizonierilor de război români întorși din lagărele din U.R.S.S. 1952 concentrați toți deținuții inapți de muncă DP nejuducați	Penitenciar
15. Galați Galați	1893–97	Penitenciar-tip (identic cu Focșani) 1938–39 închisoare militară 194–dezertori	1933–tranzit pentru DP comuniști 1944–membri P.N.L. și P.N.Ț., legionari, foști polițiști, membri SSI, localnici	Penitenciar județean
16. Gherla Cluj	1785–87 peste cetatea datând din 1540 se construiește penitenciarul 1857–60 pavilionul central 1859–60 clădiri administrative 1998–reabilitare și modernizare	Penitenciar Spital de campanie în primul război mondial 1918–școală de țesătorie 1940–penitenciar	1945–DP țărani, muncitori, intelectuali, tineri Execuții, asinate 1950–51 Reeducare 1959–4500 deținuți	Penitenciar (regim de maximă siguranță)
17. Iași Mănăstirea Galata Iași Clasată IS-II-m-A-03940	Sec. XVI – mănăstire, ctitorie a lui Petru Șchiopul	Mănăstire Din sec. XIX transformată în penitenciar, până în 1950, când penitenciarul este mutat în închisoarea militară	sec. XIX-1944 DC+DP comuniști și legionari 1944–50 tranzit, execuții	Mănăstire de călugărițe
18. Jilava Fortul 13 Ilfov Clasat în 2012 IF-II-m-A-21037	1886–1893 – fort 1958 secție nouă 1973 începe transferul în pavilionul nou construit 1973 Penitenciarul pentru Minori 1977 Penitenciarul-Spital	Fort militar din centura fortificată a Bucureștiului, de la înc. sec. XX închisoare 1907–48 închisoare militară	1921– 44 DP comuniști 1941– DP legionari 1944– DP membri ai partidelor politice istorice, legionari, „criminali de război” tranzit, triere, anchete, „depozit”, izolare, exterminare, execuție 1989 folosit ultima dată ca penitenciar	Neutilizat Vizitabil în regim închis În admin. A.N.P., Penitenciarul Jilava. Protocol A.N.P.-I.N.P. din decembrie 2012 pentru transformarea în memorial.

19. Mărgineni Comuna I.L. Caragiale,Dâmbovița	Sec. XV mănăstire 1949 pavilion nou, cel vechi devine atelier 1951, 1963 anexe de producție	1840-69 mănăstirea de sec. XV e mănăstire corecțională, abandonată după 1864. În 1869 e transformată în închisoare.	1840-43 DP revoluționari – Nicolae Bălcescu 1870- penitenciar femei 1916 cetate germană Per. interbelică DC – muncă 1942 DP comuniști, legionari 1944 DP legionari 1944-52 DC 1952-54 DP cetățeni străini 1954-59 DC+DP 1966- DC Categ. II	Penitenciar (regim de maximă siguranță)
20. Miercurea-Ciuc Harghita	1896-98 construită 1923- în funcțiune	Penitenciar	1923-40 DC 1947-50 DC+DP 1950-55 DC 1955-63 DP femei 1963- DC	Penitenciar
21. Mislea Comuna Scorțeni Prahova	1869 construită pe incinta mănăstirii din 1536-37	Mănăstire 1869-1924 închisoare minori	1924-44 DC+DP femei comuniste, legionare 1940 biserica din 1537 e avariata de cutremur și refăcută de deținutele legionare 1944-52 DC+DP femei 1952-56 exclusiv DP femei 1977 biserica din 1537 e avariata de cutremur și demolată	Centru de îngrijire și asistență pentru persoane vârstnice sau cu handicap
22. Ocnele Mari Vâlcea	1964 demolată după prăbușirea salinei	Penitenciar	-1944 DC+DP com. 1944- DC+DP membri partide istorice, legionari, membri S.S.I., țărani, muncitori 1948-52 exterminare/internați 1951 Reeducare 1953 bolnavi recuperabili, bătrâni, inașți de muncă 1956-57 angajați M.A.I. lotul „Salcia” 1959-64 minori	Desființat în 1964
23. Oradea Bihor	1852 construită 1865 cumpărată de municipalitate 1880-90 anexe 1880-1920 reparații capitale	Penitenciar	-1944 DC+DPcomuniști 1944- DC+DP membri partidelor istorice, foști demnitari, frontieriști, lăgăriști, „criminali de război” și colaboratoriști, B+F, exterminare/ execuții	Desființat în 1997
24. Pitești Argeș Clasat în 2009 AG-IV-a-A-20951 Pav. admin. AG-IV-m-A-20951. 01; Pav.deținuți – camera 4 spital, AG-IV-m-A-20951.02	1900 pavilionul vechi 1941 pavilionul nou	Penitenciar	-1944 DC+DP legionari 1944- membri partide istorice, legionari, studenți 1949-51 studenți 1949-52 Reeducare prin tortură 1956- DC+cetățeni străini 1977 penitenciar desființat	Parțial utilizat de un S.R.L. ca spațiu de birouri.
25. Râmnicu-Sărat Buzău Clasat BZ-II-m-B-02462	1901	Penitenciar	1901-38 DC 1907 țărani răsculați 1938- DC+DP legionari 1939-44 închisoare militară 1944-47 DC 1947-1963 DC+DP izolați 1947 țărani „sabotori”, opozanți ai colectivizării 1952 închisoare de tranzit 1955 supraviețuitorii lotului Maniu, legionari 1957 liderii grevelor din alte închisori, membri ai partidelor istorice, demnitari, „criminali de război” 1963 dezafectat 1963-89 depozit	Neutilizat, vizitabil în regim închis. Din 2007 în administrarea I.I.C.C.M.E.R.
26. Sighet Sighetu Marmăției Maramureș Clasat MM-II-m-A-04675 Ansamblu de interes național.	1896-97	Penitenciar	-1944 DC+secție alienați mintal 1947-50 țărani „sabotori”, opozanți ai colectivizării, tineri din „Frățiile de Cruce” 1950 80 de foști demnitari din perioada 1918-45, preoți și episcopi greco-catolici 1951 lotul Maniu-Mihalache 1950-55 lideri P.N.Ț. și P.N.L. 1955 DP sunt eliberați, mutați sau li se stabilește domiciliu forțat 1955-77 DC/spital psihiatric, ocazional DP	„Memorialul Victimelor Comunis- mului și al Rezistenței”, realizat între 1993 și 2000 de Fundația „Academia Civică”.
27. Suceava Suceava	1880, simultan cu Tribunalul	Penitenciar	1948-50 DP legionari, foști polițiști, membri S.S.I., minori 1950 trierea foștilor prizonieri întorși din lagărele din U.R.S.S. 1950-52 DC 1952-54 DP femei 1954- DC femei Penitenciar-atelier de prod.	Prefectura
28. Târgșor Târgșorul Nou Prahova	1857 mănăstirea Crângul Teiului 2004 pavilion nou	1864 mănăstirea devine pulberărie a Armatei 1882-1948 închisoare militară	1948-50 DP legionari, foști polițiști, membri S.S.I., minori 1950 trierea foștilor prizonieri întorși din lagărele din U.R.S.S. 1950-52 DC 1952-54 DP femei 1954- DC femei Penitenciar-atelier de prod.	Penitenciar de Femei

29. Târgu-Ocna Bacău	1855 construit 1936 demolat 1936-37 penitenciar nou +spital	Penitenciar	1916-19 dezertori 1931 transformat în penitenciar-spital TBC 1950-51 Reeducare eşuată B+F+m 1977-97 transformat în azil psihiatric	Penitenciar-spital
30. Timișoara Timiș	1907, simultan cu Tribunal 1958, 1967 corpuri administrative 1995-97 pavilion nou	Penitenciar	1910-18 închisoare militară și Tribunal 1918-19 Sindicatele Timișoara 1919-50 închisoare militară + DC+DP comuniști 1950- DC+DP, B+F personalități politice, luptători din rezistență, țărani Asasinate	Penitenciar
31. Văcărești București	1716-22 ctitorie a lui Nicolae Mavrocordat 1736 paraclis 1953-59 extinderi	Mănăstire, din sec. XIX închisoare	1848 deținuți revoluționari 1865 transformat în Penitenciarul București 1865-1945 triaj, B+F 1898 secție alienați mintal 1944-73 închisoare de tranzit, penitenciar-spital 1953-3000 deținuți 1973 dezafectat 1984-87 demolat	Dispărut - demolat

DC – deținut de drept comun.

DP – deținut politic, etichetat în epocă „CR – deținut contrarevoluționar”.

B, F, m – bărbați, femei, minori. Deși multe dintre închisori aveau, pe lângă secția pentru bărbați, și secții pentru femei sau minori, la Mislea au fost închise exclusiv femei.

* Conform acestui sistem de ierarhizare (au existat mai multe, consecutive), existau închisori de categoria I – închisori de maximă siguranță și de capacitate foarte mare – câteva mii de deținuți (inițial doar Aiud, Jilava și Gherla, ulterior și altele, prin comasare), de categoria a II-a – închisori regionale, de categoria a III-a – de tranzit, respectiv a IV-a, de capacitate mică și importanță redusă.

** Cadrele Armatei Române combatante pe Frontul de Est au fost declarate în masă „criminali de război”.

*** Pe perioada anchetei deținuții politici erau închiși în așa-numite „depozite” ale Securității.

**** Serviciul Special de Informații.

A. TABEL – PRINCIPALELE ÎNCHISORI POLITICE '49-'64

Inchisoare	Datare	Funcțiune inițială/ante '49	Funcțiune actuală	Grad de protecție Cod L.M.I.
I. Închisori regionale mari				
Aiud Gherla	Sf. sec. XVIII, extinderi în sec.XIX	Penitenciare Regionale	Penitenciar Penitenciar	- -
II. Închisori regionale mici (specializate pe categorii de deținuți)				
Alba-Iulia Arad Bacău Botoșani Brașov Brăila Buzău Caransebeș Cluj Dumbrăveni Foșani Miercurea-Ciuc Ocnele Mari Oradea Suceava Timișoara	Sf. sec. XIX – înc. sec. XX	Penitenciar pe lângă Tribunal	Penitenciar/desființat	-
IIa. Închisori-tip (specializate pe categorii de deținuți)				
Craiova	sf. sec. XIX	Penitenciar	Penitenciar	-
Galați	sf. sec. XIX		Penitenciar	-
Râmnicu-Sărat	sf. sec. XIX		Neutilizat	BZ-II-m-B-02462
Sighet	sf. sec. XIX		Muzeu	MM-II-m-A-04675
III. Închisori noi (în anii '40)				
Pitești	1941	Penitenciar	Birouri	AG-IV-a-A-20951
Târgu-Ocna	1937		Penitenciar-spital	-
IV. Construcții istorice transformate sau utilizate temporar ca închisori				
Cetatea Făgăraș	Sec. XIII-XVII	Cetate	Muzeu	BV-II-a-A-11687
Mănăstirea Galata-lași	Sec. XVI	Mănăstire/inchisoare	Mănăstire	IS-II-m-A-03940
Fortul 13 Jilava	Sec. XIX	Fort/inchisoare	Neutilizat	IF-II-m-A-21037
Mărgineni	Sec. XIX			
Mislea	Sec. XV	Mănăstire/inchisoare	Penitenciar	-
Târgșor	Sec. XIX	Mănăstire/inchisoare	Cămin bătrâni	-
Văcărești	Sec. XIX	Mănăstire/inchisoare	Penitenciar	-
	Sec. XVIII	Mănăstire/inchisoare	Demolat	-
R.M.S. – regim de maximă siguranță IF-II-m-A-21037 (cod L.M.I.) clasat pentru valoarea memorială ca închisoare politică BV-II-a-A-11687 (cod L.M.I.) clasat pentru alte valori				

B. TABEL SINTETIC – CATEGORII DE ÎNCHISORI DUPĂ UTILIZAREA '49-'64

Bibliografie	<p>Andrei Muraru, (coord.)—Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România, <i>Dicționarul penitenciarilor din România comunistă (1945–1967)</i>, Editura Polirom, Iași, 2008.</p> <p>Silvia Colfescu et al., <i>Memorialul ororii—Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești, Gherla</i>, Editura Vremea, București, 1995.</p> <p>Grigore I. Dianu, „Istoria închisorilor din România. Studiu comparativ – legi și obiceiuri”, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, București, 1900</p>
Webografie	<p>Cezara Anton, „De ce s-a semnat infamul Pact Ribbentrop – Molotov?” în <i>Historia</i>, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/ce-s-semnat-infamul-pact-ribbentrop-molotov</p> <p>Stephane Courtois, conferința „La ce folosește istoria în postcomunism. Rolul Memorialului de la Sighet și al Școlii de Vară”, ținută la 6 iulie 2003, la sediul Fundației „Academia Civică” din București, disponibilă online la http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=357%3Astephane-courtois-la-ce-foloseste-istoria-in-postcomunism-rolul-memorialului-de-la-sighet-si-al-scolii-de-vara&catid=47%3Abreviar-pentru-procesul-comunismului&Itemid=154&lang=ro</p> <p>Alexandru Mihalcea, „Drama foștilor deținuți politici. Între indiferența autorităților și «ieșirea din sistem»”, în <i>Revista 22</i> din 08.05.2013: http://www.revista22.ro/drama-fostilor-detinuti-politici-ntre-indiferenta-autoritatilor-si-iesirea-din-sistem-25625.html</p> <p>Romulus Rusan—Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului, „Recensământul populației concentraționare din România în anii 1945–1989”, la http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=364&Itemid=153&lang=ro</p> <p>Romulus Rusan, „Geografia și cronologia Gulagului românesc”, în „Breviar pentru procesul comunismului”: http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=344:geografia-si-cronologia-gulagului-romanesc&catid=47:breviar-pentru-procesul-comunismului&Itemid=154&lang=ro</p> <p>Directivile NKVD din 2 iunie 1947, în „Opresiunea cultelor religioase din România în timpul dictaturii comuniste” Comunicări prezentate la Simpozionul „Experimentul Pitești - reeducarea prin tortură”, Ediția a II-a, Secțiunea a II-a, Pitești, 4-6 octombrie 2002, Fundația Culturală Memoria, filiala Argeș, Pitești, 2003; pg. 18-29, apud http://romania-rusia.info/DirectivileNKVD.asp</p> <p>Fișa biografică a inginerului Gheorghe Ursu: http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=955%3Agheorghe-ursu&catid=60%3Adin-marea-de-amar&Itemid=1&lang=ro</p> <p>Lista Monumentelor Istorice, 2010: http://www.cultura.abt.ro/Files/GenericFiles/LMI-2010.pdf</p> <p>Memorialul „Râmnicu-Sărat”, un proiect al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România: http://www.memorialulramnicusarat.ro/</p> <p>Memorialul „Sighet”, un proiect al Fundației „Academia Civică”: http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=ro</p> <p>Raport final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, București, 2006: http://www.presidency.ro/static/ordine/RAPORT_FINAL_CPADCR.pdf</p> <p>Reeducarea din închisoarea Pitești: http://www.fenomenuipitesti.ro/istoricul-inchisorii</p> <p>„Rezistența anticomunistă din munții României 1946 - 1958”, Colecția Cicerone Ionițoiu, 2004, http://www.procesulcomunismului.com/, în http://despredemnitare.files.wordpress.com/2011/05/cicerone-ionitoiu-rezistenta-anticomunista.pdf</p> <p>Site-ul Asociației Foștilor Deținuți Politici din România: http://afdpr.ro/</p> <p>Sondaj INSCOP „Barometrul—Adevărul despre România”—Percepții asupra regimului comunist: http://www.inscop.ro/decembrie-2013-perceptii-asupra-regimului-comunist/</p> <p>Textul Pactului Ribbentrop-Molotov, semnat la la 23 august 1939: http://www.lituanus.org/1989/89_1_03.htm</p>
Credite foto	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fortul 13 Jilava – Cătălina Bulborea (28.11.2012) 2. Râmnicu-Sărat – Cătălina Bulborea (17.04.2013) 3. Râmnicu-Sărat – Cătălina Bulborea (17.04.2013) 4. Sighet – Cătălina Bulborea (18.09.2011) 5. Aiud – Vlad Mitric-Ciupe (23.08.2010) 6. Pitești – Vlad Mitric-Ciupe (30.05.2010) 7. Gherla – Vlad Mitric-Ciupe (24.08.2010) 8. Fortul 13 Jilava – Cătălina Bulborea (10.09.2012)